

МУНИЦИПАЛДЫГ БЮДЖЕТТЕН ХАНДЫРЫЛГАЛЫГ НИИТИ ӨӨРЕДИЛГЕНИҢ АЛБАН
ЧЕРИ

«ӨВҮР КОЖУУННУҢ ШАРЫЙ-ООЛ ВЛАДИМИР ЧАКТАР-ООЛОВИЧ АТТЫГ
ЧАА-СУУР МУНИЦИПАЛДЫГ НИИТИ БИЛИГ ОРТУМАК ШКОЛАЗЫ»

ЧӨПШЭЭРЭЭН

Өвүр кожууннун Шарый-оол В.Ч.
аттыг Чаа-Суур муниципалдыг
ниити билиг ортумак школазынын
директорнун өөредилге
талазы-биле оралакчызы
Донгак /Донгак Ч.Д/
Протокол № 1, 30.08.2023 ч.

БАДЫЛААН

Өвүр кожууннун Шарый-оол В.Ч.
аттыг Чаа-Суур муниципалдыг
ниити билиг ортумак школазынын
директорунун дужаалы-биле бадылаан
Комбуй /Комбуй-оол А.В./
Дужаал № 168, 31 август 2023 ч.

2023-2024 өөредилге чылында
3 - ку класстың «Литературлуг номчулга»
эртеминге эге ниити өөредилгениң
ажылчын программы

Тургузукчузу:
1-ги категориянын
эге класс башкызы
Доспан Аяна Викторовна

Тайылбыр бижик.

Муниципалдыг бюджеттен хандырылгалыг ниити өөредилгениң албан чери «Өвүр кожууннун Шарый-оол Владимир Чактар-оолович аттыг Чаа-Суур муниципалдыг ниити билиг ортумак школазының» 3-ку клазының литературлуг номчулга эртеминиң 2023-2024 өөредилге чылында ажилчын программазын дараазында нормативтиг эрге-хоойлу саавыырларынга даянып кылган:

Федералдыг:

- Федералдыг Хоойлу № 273, 29.12.2013 ч. «Россия Федерациязының Өөредилге Хоойлузунун дугайында»;
- Федералдыг Күрүнениң Өөредилге Стандарттары. Россия Федерациязының 17.12.2010 чылда № 1897 дугаар дужаалы (кол ниити өөредилгениң ФКӨС);
- Кол ниити өөредилгениң Федералдыг Күрүнениң Өөредилге Стандарттары (Россия Федерациязының Өөредилге яамызының №286 дугаар 31.05.2021 чылда үнген дужаалы (Кол ниити өөредилгениң ФКӨС дугайында);

Регионалдыг:

- Тыва Республиканың Хоойлузу, 2014 чылдың июнь 21-де № 2556 УХ-І «Тыва Республиканың Өөредилгези»;
- Тыва Республиканың Өөредилге яамызының 2022 чылдың март 4-те № 169-д дугаар дужаалы «Тыва Республиканың өөредилгезинге ФКӨС чаа хевирин киирериниң дугайында»;
- Тыва Республиканың Өөредилге яамызының 2023 чылдың август 28-те № 7985 дугаар дужаалы «2023-2024 чылда Тыва Республиканың өөредилге албан черлеринге чижек календарылыг графикти киирериниң дугайында».
- 3-ку класстын литературлуг номчулга эртеминге тургускан календарылыг план Тыва Республиканын ниити болгаш профессионал ооредилге яамызынын чанында ооредилге-методиктиг човулелдин бадылааны-биле, Л.С.Кара-оолдун 2-4 класстарга тургусканы эге школанын номчулга программазынга (Кызыл-2018 чыл) даянып тургустунган.

Школа талазындан:

- Муниципалдыг бюджеттен хандырылгалыг ниити өөредилге албан чери «Өвүр кожууннун Шарый-оол В.Ч. аттыг Чаа-Суур муниципалдыг ниити билиг ортумак школазының» Уставы;
- Муниципалдыг бюджеттен хандырылгалыг ниити өөредилге чери «Өвүр кожууннун Шарый-оол В.Ч. аттыг Чаа-Суур муниципалдыг ниити билиг ортумак школазының» 2023 чылдың август 26-да №168 дужаалы-биле 2023-2024 өөредилге чылында Өөредилге планы;
- 2023-2024 өөредилге чылында 2023 чылдың август 31-де № 169 дугаарлыг дужаал-биле «2023-2024 өөредилге чылында Муниципалдыг бюджеттен хандырылгалыг ниити өөредилге албан чери «Өвүр кожууннун Шарый-оол В.Ч. аттыг Чаа-Суур муниципалдыг ниити билиг ортумак школазының» календарь-өөредилге графиктин тургузарының дугайында»;
- Өөредилгени кол өөредилге программаларының кол ниити база ортумак ниити өөредилге программаларын 2010 чылдың декабрь 17-де № 1897 дугаар Федералдыг Күрүнениң Өөредилге Стандарттарынга даянып чорудар.

Бердинген курс дараазында сорулгаларны чедип алырынче угланган:

- ыыткыр (дыңналдыр) номчуурунун хевиринден эгелээш, ханы, медреселдиг иштинде номчуурун, литературлуг шын адаашкын езугаар болгаш рольдар аайы-биле аянынг номчууру; номчаан чогаалының утказын сайгарып, ында кол чүүлдү илередип, оон чогуур түңнелдер кылыры, номчаан сөзүглелдерин кезектерге чарып, оларга тус-тузунда ат тыварынга, абзац дузазы-биле план тургузарынга, номчаан чүүлүнүн утказын делгерейгей (долу) азы допчу кылдыр чугаалап өөрениринге чаңчыктырар;
- уругларны бичиизинден эгелеп коллективтиг езуга, бот-боттарынга негелделиг, шынчы, ак сеткилдиг, быжыг туруштут, эрес-дидим болурунга, мөзүлүг аажы-чаңга, күш-ажылга кижизидер;
- уругларның ном-биле ажилдап, оон билиг тыварынга номну үргүлчү номчуурунга негелделиг, чечен чогаалга сундулуг, уран сөстүн тургузукчулары - чогаалчыларның чогаадыкчы ажил-херектеринге сонургалдыг болурун чедип алыр;
- хемчээл, утка, тематика, жанр талазы-биле аңгы-аңгы чогаалдарны ханы, шын билиндирер;
- уругларның чугаазын сайзырадыр болгаш оларга чугаалап, номчуп, дыңнап билирининг база сөзүглелдернинг аңгы-аңгы хевирлерин сайгарып шыдаптарының чаңчылдарын шиңгээттирер;
- уругларның өөренген чогаалдарының утказын, оон маадырларының хөделиишкиннерин, чорук-херектерин ханы шиңгээдип ап, аңаа хамаарыштыр чогуур үнелелди берип, боттарының сагыш-сеткилин хайнышкынны-биле илередип шыдаарының, чечен чогаалды долuzu-биле шиңгээдип алырынга аргаларын сайзырадыр;
- чечен чогаалдың уран чурумалдыг дылын, омур-хевир тургузарынга аян кириер аргаларын сеткип билир кылдыр уругларны өөредир; оларны боданыр аргаларын болгаш чогаадыкчы бодалын сайзырадыр;
- шүлүк чогаалын кичээнгейлиг дыңнап билирининг аргаларын сайзыратпышаан, оон уран сөзүн чарашсынар болгаш ханы шиңгээдип алырының дуржулгазын мөөңнеп, аңаа уран-чечен хөөннүг болгаш сонургалдыг болурун кижизидер;
- долгандыр турар хүрээлел болгаш бойдус дугайында уругларның боттут бодалдарын сайзырадып, ону шын угаап болгаш медресеп билирининг дуржулгазын байыдар;

Номчулганы эге школаның өөредилге эртеми кылдыр киирген болганда, ол чүгле өөредиглиг эвес, а кижизидиглиг сорулгаларны шиитпирлээр улуг ужур уткалыг. Хар – назынынга дүгжүп турар уран-чечен чогаалдар-биле таныжылганың мөзү-бүдүш болгаш эстетиктиг ужур-утказы уругларның минишкиннеринге, угаан-медреселинге болгаш номчукчунун тура-соруунга салдарлыг, национал болгаш бүгү кижитөрөлгетеннинг үнелиг чүүлдеринге тааржыр хууда шынарларның хевирлеттинеринге дузалаар. Өөреникчилернинг моральдыг нормаларже уг-шиин тып билири, оларның боттарының херектери биле культурлуг кижининг аажы-чаңының этиктиг принциптеринге хамаарыштырып билирин сайзырадыр; эки сеткилдиг кады ажилдажылганың чаңчылдарын кижизидер. Чечен чогаал номчулгазы деп курсту шиңгээдип ап турар үеде эге школаның өөреникчилерининг коммуникативтиг культуразының деңгели бедиир: диалогтар тургузар билиглери; бодунун үзел-бодалын дамчыдып билири; бердинген чугааларның сорулгаларының аайы-биле монологтарны тургузуп билири; сөзүглелдернинг аңгы-аңгы хевирлери-биле ажилдап

билири; номнуң тайылбыр аппарады-биле бот ажылдап билири; словарьлардан, справочниктерден, энциклопедиялардан чогуур ужурлуг медээлерни тып билири хевирлеттинер.

Номчулга кичээлдеринге өөреникчи бодун шыырак билиглиг номчукчу мен деп чүүлду билип алырынга дузалап турар номчукчунуң харыылап билир айтырыглары хевирлеттинер. Билиглиг номчукчу үргүлчү ном номчуурунга, сөзүглел-биле ажылдаарының аргаларын болгаш номчулганың техниказын, номчаан болгаш дыңнаан чогаалдарының утказын билип алырынга, номнарда бар билиглерни боттары тып болгаш үнелеп билиринче чүткүлдүт болур.

Бердинген курс уругларның чечен чогаалдарны номчуурунче сонuurгалын бедидер. Чечен чогаал эртеминге хамаарыштыр 3-4 класстарга дараазында бөдүүн билиглер-биле база таныштырып болур: автор дугайында бөдүүн дыңнадыглар, номчаан чогаалының жанры, темазы, улустуң аас чогаалының бичии жанрлары – тывызыктар, үлегер домактар, дүрген-чугаалар, янзы-бүрү тывызыктыг бодалгалар дээш оон-даа өске.

Чечен чогаал номчуп, чечен омур-хевирлер-биле танышкан тудум, уругларның ниити сайзыралы, чүвени угаап, медресеп билири, сагыш-сеткилдин бодалдары улам делгемчиир, ханылаар, байлакшыыр. Авторнуң сөзүглелинге дүүштүр уругларның аас-биле харыылары, чечен омур-хевиринге хамаарыштыр билип алган бүгү-ле ажыктыг чүүлдери- оларның чечен чогаалды шиңгээтип ап турарының херечизи болур.

3 - кү класстың «Литературлуг номчулга» эртеминге тургускан чижек ажылчын программа *чечен-эстетиктиг* болгаш *литература шинчилелдиг* принциптерге үндезилеттингеш, «Литературлуг номчулга» номнарының тургузуун болгаш утказын тодарадыр. Оон аңгыда чижек программада чаа федералдыг күрүне стандарттарының негелделерин езугаар уругларның номчулгага хамаарышкан билииниң деңнелдери, номчулга кичээлериниң сорулгалары, өөредириниң чамдык аргалары, планнатынган түңнелдери, чижек хыналда ажылдары кирген.

Ажылчын программаны тургузарда дараазында литератураны ажыглаан:

- 1- 4 класстарга тыва дыл болгаш номчулга программасы. (Тываның ном үндүрер чери, Кызыл -2000).

- 3-кү класстың Л.С. Кара-оолдуң «Литературлуг номчулга» ному (Тываның ном үндүрер чери, 2002)

- Н. С. Конгар. Класстан дашкаар номчулга ному (Тываның ном үндүрер чери, 2005)

- Э. Д. Ондар Методиктиг сүмелер. Эге школаның 3-кү класзының «Төрээн чугаа» ному – биле ажылдаар башкыларга дузаламчы- Кызыл: Тываның ном үндүрер чери, 2003.

- 1 – 4 класска диктантылар болгаш эдертиглер чыындызы.

Номчулгага болгаш чугаа сайзырадылгасынга өөреникчилерниң билир ужурлуг кол билиглери, мергежилдери болгаш чаңчылдары

3-кү классты доозуп тургаш, өөреникчилер дараазында чүүлдерни шиңгээтип алган турар.

Номчулганын чаңчылдары:

2-ги класска алган билиглерин улам ханыладыр болгаш быжыглаар.

Утка болгаш дыл-домааның талазы-биле чедингир сөзүглелди пауза, интонация болгаш номчулганың темпизин барымдаалап шын, медреселдиг, аянынг номчууру. Номчулга үезинде нарын сөстөрни, ылаңгыя кылыг сөстөрн, чүве аттарын, утка талазы-биле тудуш холбаалыг сөстөрни (чүве ады – биле эдеренчи, демдек ады – биле чүве адынын

каттышканы) бот – боттарындан адырбайн, тудуштуруп номчууру. Сөзүглелде чугула утка илередир сөстү ылгап билири. Баштай иштинде номчааш, оон соонда аянын, ыткыр номчууру. Диалогту аянын рольдап номчууру. Иштинде оожум болгаш шилилгелиг номчулганың аргаларын шингээди алганы. Номчулганың темпизин сагып шыдаары. Таныш эвес сөзүглелди номчуурунун дүргени 1 минутада 65-70 хире сөс.

Сөзүглел-биле ажыл. Сөзүглелдин кезектерин чогаалда болушкуннарның дес дараалашкаан болгаш утка талазы-биле харылзааларын тодарадып билир.

Улуг эвес сөзүглелди аңгы-аңгы кезектерге чарып, кезек бүрүзүнге ат (эге) чогаадыры; башкының дузазы-биле сөзүглелдин планын тургузары.

Номчаан чүүлүнүн утказын делгердир болгаш кысказы-биле допчулап чугаалаары. Чогаалдың кол бодалын илередип, боттарының сөстери-биле ону бадыткаары. Чогаалдың киржикчилериниң чугаазын барымдаалап, оларга үнелел бээри.

Болушкуннун чылдагаанын тайылбырлап шыдаары. Хайгаараан, көрген-билген чүүлдериниң дугайында, башкының дузазы-биле сайгарган чуруктарга хамаарыштыр кыска чугаалар тургузары.

Делгеренгей болгаш кыска план езугаар номчаан чүүлүнүн утказын дес-дараалаштыр үшкү арындан чугаалап билири. Сөзүглелде билидинмес болгаш чаа сөстери, сөстүн чамдык уран аргаларын боттарының билир шаа-биле тайылбырлап шыдаары.

Чогаалдың кол темазынга, кол утказынга, идеязынга хамаарышкан монологтарны (үзүндүлөр, абзацтар) дыңналдыр номчууру, доктаадып алыры. Чогаалдың маадырларының бирээзиниң өмүнээзинден делгеренгей азы допчу чугаа кылып билири. Аас чогаалдарының болгаш чечен чогаалдың хевирлери-биле (жанрлар) практиктиг таныжылга. Басня, оон онзагай талазы.

3-кү класстың өөреникчилериниң шингээди алыр билиглери:

- медреселдиги-биле шын номчуп, бижип болгаш чугаалаарынга өөренир;
- төрөөн дыл болгаш литература талазы-биле эге билиглери алыр;
- ном ажыглаарынга чаңчыгар болгаш дылга сонургалы, номчулгага болгаш билиглерже чүткүлү хайныгар;
- мораль болгаш эстетика талазы-биле кижизитинер;
- өөренип турар чүүлдерин сайгарып, бөлүктөп, деңнеп, түңнеп билиринге, оларның иштинден кол болгаш чугула чүүлдерни тып, тайылбырлаарынга чаңчыгар.

3- кү классты доозуп тура номчулга программанын шингээди алганының планнаттынган түңнелдери

Личностуг

Өөреникчилер чүнү билир үжүрлүгүл:

- өөредилгениң чедишкинниг болурунун чылдагаанын тып билири;
- бодунун ажылын түңнеп, үнелеп билири;
- бодунун төрөөн чуртунга болгаш чонунга, оон амыдырал-чуртталгазының хамаарылгазын шингээди алыры;
- өске чоннарның ниити мөзү-шынарының, моральдыг нормаларының талаларын билип алыры;
- бодунун-даа, өске чоннун кижилериниң кылган эки, багай талаларының уг- шиин тып билири;

- моральдыг нормаларга болгаш этиктиг негелделерге дүүштүр аажы- чаңын таарыштырары;
- өске кижилерниң сагыш-сеткилин, ишти-хөңнүн билири болгаш олар-биле кады сагыш-човаары;
- уран-чечен культура-биле таныжып тура эстетиктиг өвур –хевирлерниң кижизиттинери;
- өөредилгеже, эртем-билигже чүткүлдүү;

Өөреникчилер чүнү билип алырыл:

- долгандыр турар бойдуска хумагалыг, камныг, ынак болуру;
- аажы- чаңы моральдыг мөзү – шынарга, ужур-чурумга чагыртыры;
- өске чоннарның хамаатыларынга дең хамаарылгалыг болуру.

Предметтиг

Номчулга болгаш чугаа сайзырадылгасы

Өөреникчилерниң өөренип алган турар билиглери:

- утка болгаш дыл-домааның талазы-биле чедингир сөзүглелди пауза, интонация болгаш номчулганың темпизин барымдаалап шын, медреселдиг, аянныг номчууру;
- таныш эвес сөзүглелди номчуурунун дүргени 1 минутада 65 – 70 хире сөс;
- чогаалдың адынга болгаш аңаа чураан чуруктарга даянып алгаш, чогаалдың кол утказын тодарадып билири;
- чогаалдың темазынга, кол утказынга, идеязынга хамаарышкан монологтарны (үзүндүлери, абзацтарны) дыңналдыр номчууру, доктаадып алыры;
- сөзүглелдиң кезектерин чогаалда болушкуннарның дес-дараалашкаан болгаш утка талазы-биле харылзааларын тодарадып билири;
- улуг эвес сөзүглелди аңгы-аңгы кезектерге чарып, кезек бүрүзүнге ат (эге) чогаадыры; башкының дузазы-биле сөзүглелдиң планын тургузары база сөзүглелге болгаш оң кезектеринге хамаарышкан айтырыгларны тургузуп билири;
- номчаан чүүлүнүн утказын делгередир болгаш кысказы-биле допчулап чугаалаары;
- уруглар библиотеказында бар номнар-биле, алфавиттиг каталог аайы-биле номнарны тып билири;
- номчаан номнарының кыска тайылбырын тургузуп билири; справочниктер, энциклопедиялар болгаш уругларнын периодиктиг журналдары- биле ажылдап билири;
- чогаалдың кол маадырларының чугаазын, чүнү кылып турарын барымдаалап оларга үнелел бээри;

Өөреникчилерниң өөренип алыр аргалары:

- номчаан чогаалынга хамаарышкан бодунуң үзел-бодалын бодунуң сөстери-биле аас болгаш бижимел хевирге дамчыдып билири;
- номчаан чогаалының эстетиктиг болгаш мөзү-шынар талазы-биле бодунуң бодалдарын чугаалап билири;
- номчаан чогаалының кол маадырларынга болгаш чогаалды бижээн авторнун позициязынга хамаарыштыр бодунуң үзел – бодалын бодунуң сөстери-биле аас болгаш бижимел хевирге дамчыдып билири;
- дөмей сөзүглелдерни болгаш айтырыгларга харыыларны бижимел хевирге тургузуп билири;

Чогаадыкчы ажылдар

Өөреникчилерниң өөренип алган турар билиглери:

- диалогту аянын рольдап номчууру;
- план езугаар сөзүглелди тургузуп билири;
- хайгааралдың туннелинде бижимел чугааның хевирлерин (тодарадып бижир, угаап-бодаар), болган болуушкуннуңчылдагаанын тодарадып тургаш, чугааларны тургузуп билири;
- бердинген тема езугаар чогаадыгларны, номчаан номунга, көрген кинозунга, теледамчыдылгага, сөзүглелдерниң үзүндүлеринге үнелээшкиннерни бижип билири;
- номчаан чугаазынга шижиткен көргүзүглерге киржири, шээжи-биле доктаадып алган шүлүктерин, чогаалдың үзүндүлерин аянын номчуп билири;
- бердинген чуруктар езугаар чогаадыгларны тургузуп чогаадып билири.

Өөреникчилерниң өөренип алыр аргалары:

- чогаалдың маадырларының бирээзиниң өмүнээзинден делгеренгей азы допчу чугаа кылып билири; чугааның сюжедин болгаш кол маадырларының болуушкуннарын улаштыр чогаадыры;
- номчаан чогаалдарынга чуруктарны чуруп билири;
- бөлүк- биле ажылдап тура сценарийни болгаш проектилерни тургузуп билири;

Литература эртеминге баштайгы өөредилге

Өөреникчилерниң өөренип алган түрар билиглер:

- сөзүглелде чугула утка илередир сөстү ылгап билири; баштай иштинде номчааш, ооң соонда аянын ыткыр номчууру;
- аас чогаалдарынын болгаш чечен чогаалдарынын хевирлери-биле (жанрлар) практиктиг таныжылга; басня, ооң онзагай талалары- биле таныжары;
- авторнуң, кол маадырларның сөзүн, пейзажтын, маадырларның хевир дүрзүзүн, оларның чүнү кылып турарын, амыдырал-чуртталгазын тодарадып ылгап билири;
- авторнуң кол маадырларга хамаарылгазын тодарадып, чугаалап билири;
- жанрларны деңнеп тургаш ылгап билири (тоол – басня, тоол – тоолчургу чугаа, - тоол – чечен чугаа о. ө.);

Өөреникчилерниң өөренип алыр аргалары:

- аянын уран номчулганың аргаларын (деңнелге, диригжидилге, метафора) ажыглап тургаш, сөзүглелдерниң анализин кылып өөренири;
- аналогия езугаар, аянын уран номчулганың аргаларын (деңнелге, диригжидилге, метафора) ажыглап тургаш сөзүглелдерни, шүлүктерни чогаадып тургузуп өөренири.

Метапредметтиг

Регулятивтиг

Өөреникчилерниң өөренип алган түрар билиглер:

- бодунуң кылыр ужурлуг ажылын планап болгаш салып алган сорулгалары-биле оларны дүүштүрүп билири;
- чаа өөрөнгөн уран – чечен чугаада башкының айтып кааны езугаар чүнү кылырын сагыыры;
- өөредиглиг кылдыныгларны аас болгаш бижимел хевирге кылып билири;
- болуушкун төнчүзүндө , ооң түннелдерин анализтеп болгаш демдээн салган соонда эдилгелерни кылып билири;

Өөреникчилерниң өөренип алыр аргалары:

- башкы-биле демниг ажылдажышкын үезинде чечен чогаалды өөренип шиңгээдип алырда чаа-чаа сорулгаларны салып билири;
- кылган ажылдарын ажыл үезинде болгаш ажыл соонда шын кылып турарын бот сайгарып шинчилеп билири;
- бодунуң номчулга ажылын планап билири.

Билип алыышкын

Өреникчилерниң өөренип алган түрар билиглери:

- херек билиглерни словарьларны ажыглап тургаш тып билири;
- чогаалдарны болгаш ооң кол маадырларын деңнеп болгаш үнелел барымдаазын езугаар аңгылап билири;
- чогаалдың кол маадырларының сөстери, сагыш- сеткили, кылып турар чүүлдерин, аразында харылзааларын шиңгээдип алыры.

Өреникчилерниң өөренип алыр аргалары:

- херек билиглерни библиотекалардан, өөредиглиг литературадан болгаш Интернеттен тып билири;
- амыдыралдың болуушкуннарын, чечен чогаалдын хевирлерин, кол маадырларын деңнеп болгаш аңгылап билири;
- чогаалды сайгарып турар үеде болгаш бодунуң амыдыралыңга даянып алгаш чылдагаан айтып турар харылзааларны, логиктиг угаан- бодалын аас болгаш бижимел хевирге шын тургузуп билири;
- бердинген статья-биле ажылдап билири (статьяның кол бодалын тодарадып, планын тургузары).

Коммуникативтиг

Өреникчилерниң өөренип алган түрар билиглери:

- бөлүккө ажылдап өөренири; бодунуң бодалындан аңгыда эжиниң үзел-бодалын база дыңнап үнелеп билири;
- түңнел үндүрерде бодунуң бодалын тайылбырлап билири болгаш эшөөоруннун үзел-бодалы- биле деңнештирип билири;
- эжинге херек медээни шын тода дамчыдып билири;
- демниг ажыл үезинде эжинге дузаны чедирери, бот-боттарын хынажып билири;
- диалог чугааны чорудуп билири;
- салдынган сорулгаларны чедип алырда чугааны шын тургузуп билири;

Өреникчилерниң өөренип алыр аргалары:

- салып алган сорулгаларны чедип алырда, өске кижилерниң үзел-бодалдарын база дыңнап билири;
- бөлүк-биле ажыл үезинде чогуур айтырыгларны салып билири.

Календарь – тематиктиг планы

№	Темалары	Шагы	Эрттирер хуну	
			план	факт
1	Экии, литературлуг номчулга! Моорей «Угаанныглар, сагынгырлар» А.3-4	1		
2	Е.Танова. Тыва черге йорээл А 5-7	1		
3	Тывызыктар. А 8-12	1		
4	Улегер домактар. А 13-14	1		
5	Оюн удээн чугаалар. Салаалар-биле оюннар. а15-18	1		
6	Узун тыныш. А 18-19	1		
7	Ооренип оорен. С Сурун-оол. Аккырмаа биле ийи. А20-22	1		
8	Эдертиг «Ооренип оорен»	1		
9	Н.Носов. Бодалга бодааным Арын23-25	1		
10	Е.Танова. Ийи ийи. А25-29 Эдилелдин ээзинде А29-30	1		
11	Куску аргага. О.Сагаан-оол. А30-32	1		
12	Э.Кечил-оол. Кайгамчыктыг картошкам. Ч. Ондар. Кыштын тыныжы А33-35	1		
13	Экскурсия «Кустун демдектери»	1		
14	Чогаадыг «Экии, кус!»	1		
15/	Ю.Кюнзегеш. Басня. Шартылаа биле кымыскаяк. Ю.Кюнзегеш. Ажыл А36-38	1		
16	О.Сувакпит. Арзылан биле пар. А39-40	1		
17	Салааларым А40-42	1		
18	К.Э.Кудажы.Мыйыт. а43-46	1		
19	С. Сурун-оол. Ууттунмас тоорук	1		

	А47-49			
20	М.Пришвин. Алдын шынаа. С.Комбу Чогум чул ол, уруглар? А50-52	1		
21	С. Сурун-оол. Хек. Г. Скребицкий. Кушкаштарнын медээзи Арын 52-56	1		
22	Кичээл-проект. Ч.с. Чурук-биле чугаа тургузар. «Тывада кыш»	1		
23	Б. Ховенмей. Кыш. М. Кенин- Лопсан. Кыштын шулукчузу.	1		
24	Л.Толстой. Ак кодан. Арын 61-63	1		
25	Л.Чадамба. Соок-Ирей. М. Кенин- Лопсан. Харжыгаш. Арын 64-65	1		
26	Экскурсия «Кыштын демдектери»	1		
27	Чогаадыг «Кыш»	1		
28	М. Кенин-Лопсан. Оскус ангыр Арын 66-67	1		
29	Ч. Кара-Куске. Хурээлелди камгаланар Арын 66	1		
30	О. Сувакпит. Эмнеп алган. Арын68-69	1		
31	Кичээл-проект. Бойдустун камгалакчылары	1		
32	Чогаадыг. Куштарнын оннуктери болуул	1		
33	Авторлуг тоолдар. С. Бурбу. Сагынгыр куске Арын 71-72	1		
34	С.Маршак. Угаанныг Кускежик. Арын 73-76	1		
35	С.Бюрбю. Кажар диин Арын 77-78	1		
36	С.Бюрбю. Оптуг Чыккылаа Арын 78-80	1		
37	Т.Кызыл-оол Бодаган Арын 80-81	1		
38	Т.Кызыл-оол Багай чанчыл Арын 82-84	1		
39	Торээн чуртгун камгалакчылары Э.Кечил—ол Шолалатканым	1		

	Арын85-89			
40	А.Барто. Ийи альшкы Арын 89-90	1		
41	Проект «Бистин камгалакчыларывыс»	1		
42	Улус аразында ие караа чымчак Б.Ховенмей Ием холу Арын 92-93 Чурук-биле ажыл	1		
43	С.Тока. Ававыс чокта Арын 92-95	1		
44	Э.Кечил-оол Ава созу дыннаваaska Арын96-98	1		
45	Кичээл чогаадыг Уран чогаадыг. Аваларга шулук	1		
46	О.Сагаан-оол Онза уе. Арын 99-100	1		
47	Улустун аас чогаалы. Тоолдар Чыраа-кулун. Хам бору биле шинчээчи бору Арын 103-108	1		
48	Хараган бажындак дук (тыва улустун тоолу) Арын 108-110	1		
49	Бистин бичии оннуктеривис. К.Ондар Мени таныыр. С Комбу. Сайдаяк О.Сагаан-оол Оол биле кушкаш Арын111-114	1		
50	О.Сагаан-оол Элик оглу Арын115-118	1		
51	Дуза дилээн адыг Аскыр дагаа чуге дан бажында алгырар апарганыл? Дээлдиген уну Арын119-122	1		
52	Ойнаксанчыг оюннарым Ч.Кара-Куске Чылгалаар мен Чунгу Арын123-126	1		
53	А.Шоюн. Таныжылга	1		
54	Тест-номчулга	1		
55	С.Сурун-оол Шериг-оолдун олчазы Чаан болгаш Моська Арын 128-133	1		
56- 57	Ч. Кара-Куске Алышкылар Арын 130-132 Л.Толстой Ошку биле Бору Арын 134	2		
58	Бят чок крокодил Арын 135-137.	1		
59	Ийи элчиген Кыргыз улустун тоолу Арын 137-138	1		

60	Эдэртиг	1		
61	К.Э.Кудажы Танды кежи Арын139-141	1		
62	М.Кенин-Лопсан Мунгаштаоган балыктар Арын141-143	1		
63	Чогаадыг «Эштигдэ хоглуг, эптигдэ куштуг»	1		
64	Е.Танова Артыш Арын 143-144	1		
65	Л.Чадамба Каас уем С.Сурун-оол Чодураа Арын 145-146	1		
66	С.Сарыг-оол Чайлагга Э кечил-оол Солун чайым.	1		
67	Проект «Мээн ынак чогаалчым»	1		
68	Катаптаашкын	1		